

ШЕЛЯКІНА А. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ УСПІХУ ЯК БАЗОВОЇ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ АМЕРИКАНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

Стаття присвячена дослідженню американської мовної картини світу, розглянуто паремії, фразеологію американського й британського походження, крилаті вирази, що вживаються на позначення успіху сучасною американською спільнотою.

Ключові слова: мовна картина світу, базові цінності, менталітет, американська культура.

Статья посвящена американской языковой картине мира, рассматриваются паремии, фразеология британского и американского происхождения, крылатые выражения, которые используются современным американским обществом для обозначения успеха.

Ключевые слова: языковая картина мира, базовые ценности, менталитет, американская культура.

The article is devoted to the study of the American language picture of the world, analyses phraseology of British and American origin, proverbs and quotations that represent success in modern American society.

Key words: language picture of the world, key values, mentality, American culture.

Курс на гуманізацію сучасної української освіти вимагає відмову від вузьких прагматичних цілей навчання іноземної мови, оволодіння якою, крім формування у студентів необхідних навичок та вмінь, передбачає оволодіння іншомовною культурою, ознайомлення через мову з традиціями країни, її історією та сучасністю, засвоєння світових духовних цінностей. Останнім часом культурологічний аспект у вивченні мови набув надзвичайної значущості та актуальності. Сучасність рекомендує лінгвістам вдаватися до дослідження “людського фактору” в мові, тобто мови у зв’язку з людською діяльністю. Тому в багатьох мовознавчих працях антропоцентричної спрямованості наголошується на пізнанні мови у зв’язку з існуванням людини.

Актуальність порушеного питання підтверджує той факт, що проблеми етнолінгвістики і лінгвокультурології все більше стають предметом активного дослідження. Чисельні праці, які віддзеркалюють національні особливості картин світу різних мов, свідчать про загальну спрямованість мовознавчих студій на вивчення лінгвокультурологічних концептів. Серед них особливо помітні останні публікації К. В. Багратіон-Мухранської [1], Л. В. Базарової [2], А. В. Босої [3], О.

Б. Головка [4], С. М. Завадської [5], М. А. Курушиної [6], К. Г. Мурашевич [7], Н. Ю. Перфільєвої [8], О. А. Ткаченко [9] та ін.

Крім того, у наукових колах все більша увага приділяється особливостям спілкування носіїв англійської мови, які є представниками тієї чи іншої культури, як-от американської або британської. Про це свідчать наукові доробки С. В. Волкової [10], О. В. Городецької [11], В. О. Дорди [12], В. А. Драбовської [13], К. С. Карпової [14], І. Колесник [15], Є. В. Михайлової [16], Л. П. Науменко [17], О. С. Чернишенко [18] та ін.

Наукові праці, присвячені особливостям американської культури, свідчать про те, що успіх та матеріальне процвітання американці вважають базовими цінностями, які ґрунтуються на ідеї рівних можливостей для всіх громадян країни. Це відображається в мовній семантиці й комунікативній діяльності американців, закріплюється в моделях вербальної маніфестації – в прислів'ях, приказках, крилатих виразах тощо, які є відображенням національного характеру, тобто способу [життя](#), норм поведінки, [географічного розташування](#), історії, традицій. З'ясувати місце і роль мовних засобів репрезентації успіху як базової цінності сучасної американської спільноти у формуванні національно-мовної картини світу США є метою статті.

Наукова новизна дослідження полягає в спробі проаналізувати культурно-антропологічні особливості сьогочасного американця в межах лінгвокультурологічного та етнолінгвістичного підходів сучасної лінгвістики, а також з'ясувати роль мовних засобів репрезентації концепту “успіх” у формуванні національно-мовної картини світу Сполучених Штатів.

Об'єктом дослідження є ціннісний аспект американського лінгвокультурного простору. **Предметом** дослідження є лексеми, крилаті вирази, ідіоми, паремії, які вживаються на позначення успіху в американській лінгвокультурі.

Досліджуючи ціннісний аспект американського лінгвокультурного простору, слід пам'ятати про те, що Сполучені Штати були і залишаються країною іммігрантів, які прибули на новий континент з упевненістю в тому, що кожна людина, маючи енергію, здібності, наполегливість та працьовитість, може досягти успіху в житті й стати заможною й вільною. Великі демографічні процеси, в першу чергу такі з них, як найчисленніша в історії людства імміграція до США, стали важливими чинниками, які вплинули на формування ціннісних

пріоритетів в американському суспільстві. Культ особистої свободи та особистих досягнень, раціональність, свобода слова, доцільна організація праці, життя і побуту, віра у силу науки, тотальний прагматизм стали міцним фундаментом, на якому згодом було побудовано ефективну державу.

Міжкультурна взаємодія етносів, яка завжди була притаманна США, в певні історичні періоди ставала джерелом загострення етнокультурних суперечностей, знеособлення й асиміляції. Відомо, що в XIX – на початку XX ст. в американському суспільстві домінували ідеї англоконформізму та “плавильного казана” (“*melting pot*”), спільною рисою яких була американізація населення. Головна складова американської ідентичності в той час вбачалась в єдності, якої, як вважалося, можна було досягти лише завдяки максимальній одноманітності.

До початку XIX ст. американці вважали імміграцію однією з необхідних умов розширення та зміцнення країни. Але, починаючи з 1820-х р.р., кількість іммігрантів почала швидко зростати. В першій половині XIX ст. серед тих, хто хотів знайти краще життя за океаном, були переважно переселенці з північно-західної частини Європи. А починаючи з 1870-х все більше людей прибувало з країн східної та південної Європи – з Італії, Іспанії, Польщі, Росії.

Неоднозначне ставлення американців до питання імміграції спричинили такі фактори. По-перше, середня кількість представників інших культур зросла з 260 тис. людей на рік у другій половині XIX ст. до 1 млн. у 1905 – 1910 р.р. У зазначений період іммігранти забезпечували більше 40% приросту населення США. По-друге, з’явилися ознаки, що загрожували ідентичності США як країни з переважно білим протестантським населенням англо-саксонського походження – приплив представників країн Південної, Східної, Центральної Європи, а також країн Азії. По-третє, ступінь асимільованості так званих “нових” іммігрантів був дуже низьким, оскільки вони не встигали адаптуватися до нових умов життя – не знали англійської мови, прагнули відокремитися, зберегти свої національні традиції.

Тому у XIX ст. розпочалось обмеження процесу імміграції, яке призвело до прийняття низки законів: *Chinese Exclusion Act* (1882); *Emergency Immigration Act of 1921*; *Johnson-Reed Immigration Act of 1924*

(запровадив щорічну квоту на будь-яку національність, яка становила 2% від етнічної групи, що проживала в США у 1890 р.).

Ставлення тогочасного суспільства до імміграції й процесу американізації було різним. Частина його щиро вбачала в цьому єдиний вихід на шляху побудови об'єднаної нації. Велика роль відводилась системі освіти. Мобілізувались релігійні, освітні, політичні інститути, ставлячи за мету прискорити американізацію іммігрантів та національних меншин. Їх навчали англійської мови у школах і на виробництві, прогресивні реформатори впроваджували політику виховання віри в американські цінності та інститути.

В той час на фоні загального націоналістичного протистояння знайшлося чимало громадських діячів, вчених, які виступали за визнання іммігрантів важливою складовою американської нації. Серед них були Х. Каллен, Дж. Дьюї, Р. Парк, Л. Вірт та ін. Так, Р. Парк, розмірковуючи про труднощі асиміляції, зазначав, що багатьом іммігрантам конче необхідно спілкуватися рідною мовою, материнською мовою своїх предків, яка *“...є джерелом його (іммігранта – А.Ш.) пісень, музики, молитв, мудрості, засобом вираження почуттів, надій та страхів, підтримки з боку друзів... Він навчає цієї мови своїх дітей не за якоюсь педагогічною системою, а в школі батьківської любові, коли кладе немовля собі на груди, і його маленькі рученята торкаються грубої батьківської щочки. Навчаючи материнської мови, він робить з немовля громадянина країни, в якому об'єднується минуле й майбутнє”* [19]. Парк бачив традиційні ідеали політичного й соціального життя Америки через призму культурного плюралізму, а відокремленість іммігрантів вважав способом боротьби за збереження культурної спадщини, право отримати доступ до світової та загальноєвропейської культури завдяки рідній мові.

Поява таких метафор як *“salad bowl”, “tomato soup”, “pizza”* свідчить про те, що згодом у розвитку американського суспільства настав новий етап, коли різноманітні етнічні групи виявляють беззаперечне бажання зберегти свою ідентичність, долучаючись до американської культури.

Крім зазначених вище суспільно-політичних процесів, що мали місце в історії США, існувало багато інших (економічних, культурних), під впливом яких американці загартовувались як нація, що прагне діяти, розраховувати виключно на свої особисті сили й можливості, завдяки чому людина здатна досягти значного успіху в житті. Ця риса

американського характеру знайшла відображення в прислів'ях: *“Self-help is the best help”*; *“Wishes don't wash dishes”*; *“Actions speak louder than words”*; *“Nothing risked, nothing gained”*; *“A farmer on his knees is higher than a gentleman on his legs”*; *“Success is a ladder that cannot be climbed with your hands in your pocket”*; *“You cannot be a howling success by simply howling”*; *“The dictionary is the only place where success comes before work”*; *“Diligence is the mistress of success”*; *“Earnest effort leads some to success”* [20–21].

Американці поцінують працю, яка є для них засобом отримання матеріальних благ, шляхом до добробуту й успіху. Про це свідчать крилаті вирази: *“Nothing worthwhile comes easily. Half effort does not produce half results. It produces no results. Work – continuous work and hard work – is the only way to accomplish results that last”* (Hamilton Holt); *“Success is doing ordinary things extraordinarily well”* (Jim Rohn); *“Striving for success without hard work is like trying to harvest where you haven't planted”* (David Bly); *“Some people want it to happen, some wish it would happen, others make it happen”* (Michael Jordan); *“Failure teaches success”*; *“Every success is built on the ability to do better than good enough”*; *“Some people dream of success while others wake up and work hard at it”* [22] та ін.

Освоєння нового континенту, масова міграція американців з прибережних східних районів на захід Америки, швидкий розвиток промисловості й науковий прогрес загалом сприяли розвитку рис ділової людини, налаштованої на успіх, який вважається головним елементом “американської мрії” і посідає одне з найвищих місць в ієрархії цінностей американця. Аналіз лексикографічних джерел дозволив виділити ідіоматичні вислови та метафоричні переноси, що вживаються сучасною американською спільнотою на позначення успіху: *from rags to riches (to go from being very poor to being very wealthy)*; *make a go of smth (to turn into a success)*; *look up (to improve in future chances; promise more success)*; *live in the fast lane (to live a full and very active life pursuing wealth and success)*; *come upon the world (or) rise in the world (to gain success, wealth or importance)*; *to go from bootstraps to billionaire*; *come into one's own (to receive the wealth or respect that you should have)*; *climb the corporate ladder (advance in one's career)*; *to hitch one's wagon to a star (always aspire to do great things)*; *with flying colours (with great or total success)*; *howling success (a tremendous triumph)*; *blockbuster (a big success)* [23–25] та ін.

На противагу їм існують і такі антиподи: *have a snowball's chance in hell (to be condemned to failure)*; *not to get to first base (to fail to make initial progress)*; *belt-tightening (reduction of expenses)*; *back to the drawing board (when an attempt fails and it's time to start all over)*; *dead broke (without money)* [23–25] та ін.

Багатих людей, які є втіленням американської мрії про матеріальну забезпеченість, називають *money bags* (мішки з грошима); *well-to-do* (заможні); *in clover* (дуже заможні, як сир в маслі); *on easy street* або *high on the hog* (ті, що живуть безтурботним, заможним життям); *well-heeled* (забезпечені); *in the chips* (з грошима) та ін.

На позначення грошей послуговуються сленгізмами: *nest egg (savings set aside for future use)*; *cabbage leaves, bees and honey, dosh, dough, moola(h)* та ін.

Американці поважають працьовитих, амбітних людей, які заробили свій капітал самостійно і називають їх *self-made-man, aunt Tom (from Black English – a successful professional or business woman)*; *in like Flynn (to be easily successful, especially when sexual or romantic)*; *up-and-coming (bound toward success, progressive, ambitious)* [23–25] та ін.

Бідність в США вважається соціально-політичною вадою – *beggars can't be choosers*. На позначення майнової дискримінації американцями застосовуються такі евфемізми: *the needy, the ill-provided, the socially-deprived, the underprivileged, the disadvantages, the low-income people* (бідні, незабезпечені люди); *homeless person, displaced homeowner* (бездомний) та ін.

Проаналізовані лексеми та фраземи віддзеркалюють специфіку американської картини світу. Вони відіграють важливу роль у створенні культурно-антропологічного портрету американця шляхом застосування лінгвокультурологічного та етнолінгвістичного підходів сучасної лінгвістики. Дослідження ціннісного аспекта американського лінгвокультурного простору сприяє кращому розумінню особливостей світогляду американців, їхнього менталітету, внаслідок чого розвивається комунікативна компетенція в актах міжкультурної комунікації через адекватне сприйняття і розуміння мови.

Дослідження ключових національних лінгвокультурних концептів є перспективним і може бути продовжене в напрямку ґрунтовного вивчення й аналізу можливостей адаптації американізмів в українській мові з урахуванням етноспецифіки американської та української мовних картин світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Багратіон-Мухранська К. В.* До використання морально-етичних категорій “добро” та “зло” в українських народних приказках та шотландських баладах / К. В. Багратіон-Мухранська // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 9–11.
2. *Базарова Л. В.* Отличительные особенности концепта «Бог» в различных религиозных направлениях и их выражение в английских, русских, татарских и турецких фразеологических единицах [Электронный ресурс] / Л. В. Базарова // *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. – 2010. – № 2. – С. 19–22. – Режим доступа к ст.: www.Gramota.net/articles/issn_1997-2911_2010_2_04.pdf.
3. *Боса А. В.* Культуроніми в художньому тексті: принципи класифікації (на матеріалі англomовного художнього роману Надіма Аслама “мапи загубоених азкоханих”) / А. В. Боса // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 23–31.
4. *Головко О. Б.* Вербалізація мовного портрету сучасного іспанця / О. Б. Головко // *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. – 2009. – Вип. 22. – С. 87–95.
5. *Завадська О. В.* Статус поняття “спецслужби” в українській, російській та англійській лінгвокультурах: лексико-семантичний аналіз / О. В. Завадська // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 48–55.
6. *Курушина М. А.* Мовно-культурна специфіка омонімів українських чарівних казок / М. А. Курушина // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 61–68.
7. *Мурашевич К. Г.* Символічність образів природи у китайській класичній пейзажній ліриці / К. Г. Мурашевич // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 68–73.
8. *Перфильева Н. Ю.* Специфика вербализации концепта «погода» средствами русского и английского языка : дис. на соискание звания канд. філол. наук / Н. Ю. Перфильева. – Курск, 2008. – 139 с.
9. *Ткаченко О. А.* “Вічний сон” як семантична група оніричної лексики в різних лінгвокультурах (на матеріалі української, англійської та латинської мов) / О. А. Ткаченко // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 73–77.
10. *Волкова С. В.* Американський фольклор: культура, мова, концептосфера [Електронний ресурс] / С. В. Волкова. – 2009. – Режим доступу до ст.: http://www.confcontact.com/2009fil/6_volkova.php
11. *Городецька О. В.* Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. В. Городецька ; Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2003. – 21 с.
12. *Дорда В. О.* Мовна картина світу американських студентів [Електронний ресурс] / В. О. Дорда // *Наук. вісник Волинськ. держ. ун-ту імені Лесі Українки*. – 2010. – № 7. – С. 178–182. – Режим доступу до ст.: www.nbu.gov.ua/Portal/.../Dorda.pdf
13. *Драбовська В. А.* Ключові лінгвокультурні концепти США як предмет словникового опису / В. А. Драбовська // *Філологічні тарктати*. – Т. 2. – № 3. – 2010. – С. 29 – 33.
14. *Карпова К. С.* Лексичні особливості американської моделі успіху як ключового сегменту концепту АМЕРИКАНСЬКА МРІЯ / К. С. Карпова // *Сучасні дослідження з іноземної філології: Зб. наук. праць*. – Ужгород: ПП Підголицин П. Ю., 2006. – Вип. 4. – С. 392 – 399.
15. *Колесник О. С.* Мовні засоби відображення міфологічної картини світу: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних британських художніх творів жанру фентезі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. С. Колесник ; Київськ. нац. лінгвіст. ун-т. – К., 2003.
16. *Михайлова Є. В.* Лінгвокультурологічний підхід у дослідженні англomовних біблійних текстів [Електронний ресурс] / Є. В. Михайлова // *Вісник Житомирськ. держ. ун-ту імені Івана Франка*. – № 28. – С. 152 – 155. – Режим доступу до ст.: www.researchgate.net/publication/29538678
17. *Науменко Л. П.* Відображення американських бізнесових реалій у мовній картині світу / Л. П. Науменко // *Мовні і концептуальні картини світу*. – 2006. – Вип. 20. – С. 85 – 90.
18. *Чернишенко О. С.* Ключові цінності британської картини світу та їх вербалізація у суспільно-політичному дискурсі [Електронний ресурс] / О. С. Чернишенко // *Наукові записки*. – 2009. – Серія : “Філологічні науки”. – Вип. 81 (3). – С. 179 – 188. – Режим доступу до ст.: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/Fil/2009_81_3/statti/39.pdf
19. *Park R. E.* The Immigrant Press and Its Control [Електронний ресурс] / R. E. Park. – New York and London: Harper & Brothers Publishers, 1922. – 462 p. – Режим доступу до ст. :

http://www.archive.org/stream/immigrantpressits00park/immigrantpressits00park_djvu.txt

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

20. *American Proverbs* [Electronic Resource]. – Access Path : <http://www.quotecorner.com/American-pr...> 21. *Special Dictionary of World Proverbs* [Electronic Resource]. – Access Path : <http://www.special-dictionary.com/p...> 22. *Famous Quotes on Quotations Book* [Electronic Resource]. – Access Path : quotationsbook.com/quote/17249/ 23. *Idioms and Axioms Currently Used in America (Meaning and Origins)* [Electronic Resource]. – Access Path : [http://www.pride-unlimited.com/...](http://www.pride-unlimited.com/) 24. *American English Business Idioms* [Electronic Resource]. – Access Path : <http://www.eslmania.com/.../idioms/...> 25. *American idioms Dictionary* [Electronic Resource]. – Access Path : http://www.sky-net-eye.com/eng/site_information